

7. OS LUMES FORESTAIS

Xosé Alfredo Pereira Martínez

7.1. INTRODUCCIÓN

Se todos os sectores relacionados co monte, e tamén co monte veciñal en man común, concordamos que en máis de un 85% os lumes forestais son intencionados, temos que concluír que hai intereses, causas e condicionantes que provocan ou poden provocar os lumes forestais. Mais non debemos de perder nunca o feito de que os montes arden, principalmente, porque hai miserábeis e insensatos que lles prenden lume.

É preciso pois, analizar a problemática dos lumes forestais dentro do sistema que, xa que logo, está condicionado por factores económicos, estruturais, sociais, políticos e mesmo psicolóxicos. Para situar a problemática dos lumes forestais, na perspectiva de combatelos, cómpre analizar as modificacións radicais que sufriu o monte veciñal en man común ao longo do século XXI. Son transformacións radicais que podemos ver a través de tres imaxes:

a) Nun primeiro momento, a toque das campás, a sociedade rural labrega acudiu ao monte a apagar o lume. O monte veciñal era o soporte do complexo agrogandeiro, o monte era medio de vida da sociedade rural labrega. Existía unha relación monte-veciñanza intensa.

b) Nun segundo lugar, as forzas de seguridade tiñan que obrigar os veciños e as veciñas a que foran ao monte a apagar os lumes. Os montes veciñais en man común na ditadura franquista fóronlle roubados aos veciños e veciñas. Estes foron expulsados das súas titularidades e os montes veciñais en man común enchéronse de especies de crecemento rápido (piñeiros e, sobre todo, eucaliptos). O monte veciñal en man común xa non é unha titularidade e os veciños e veciñas viven de costas a el.

c) Nun terceiro lugar, a sociedade contempla as lapas (en directo ou a través das pantallas de televisión), pero non fai nada por apagar o lume. O monte veciñal en man común, por mor da despoboación do mundo rural, está abandonado, e a sociedade urbana, que fai un uso social del, conceptúa ao monte veciñal en man común como un monte máis, sen titularidade. O monte veciñal en man común é o grande descoñecido da sociedade galega.

Estas tres imaxes reflicten o paso dun monte veciñal en man común asociado ao sistema agrogandeiro, e xa que logo medio de vida, a un monte veciñal en man común, roubado aos veciños e veciñas comuneiros e abandonado (as peores terras),

A lei obriga a investir os ingresos acadados, mesmo que sexa malgastándoos, e a partir do terceiro ano as comunidades de montes non dispoñen xa de ingresos

ou reforestado en réxime de monocultivo forestal (as mellores terras). Absentismo e produtivismo que provocou a reconversión salvaxe da multifuncionalidade destas terras. E de aquí pásase a un monte veciñal en man común sen valor e descoñecido para a sociedade galega.

A problemática dos lumes forestais e o artellamento de alternativas para o seu combate e eliminación ten que partir deste marco.

7.2. AS CAUSAS DOS LUMES FORESTAIS

As causas que provocan ou poden provocar os lumes forestais no noso país, son comúns e ao mesmo tempo diversas nas distintas zonas de Galiza. De aí a súa dificultade para combatelas.

Para facer unha clasificación, podemos dividir as causas que provocan ou poden provocar os lumes forestais en :

1) Estruturais: entre elas podemos citar o abandono do mundo rural, as modificacións radicais das funcións do monte veciñal en man común, o entender o monte como sinónimo de forestal, as usurpacións e ocupacións, o considerar o monte veciñal en man común como reserva de chan barato...

2) Políticas: entre as cales podemos indicar o incumprimento da lei de montes veciñais en man común actualmente vixente, os deslindes sen facer ou mal feitos, a falla de ordenación dos usos das terras, as lexislacións colaterais lesivas para o monte veciñal en man común como poden ser a fiscalidade, a enerxía eólica, as industrias extractivas, as ordenanzas municipais...

3) Intereses encontrados: entre estes podemos enumerar a caza, o gando mostrenco, a solta de animais salvaxes, o abandono das fincas de particulares, a recualificación de terreos, a industria do lume...

4) Silvoculturais: entre estas podemos indicar os monocultivos forestais, as especies bioinvasoras, a desorde nas masas boscosas, os marcos de plantación inadecuados.

Dentro das lexislacións colaterais lesivas para os montes veciñais en man común, por sintomática, podemos pararnos na fiscalidade. Os montes veciñais en man común están considerados como suxeitos pasivos no Imposto sobre Sociedades tal e como se fosen empresas mercantís con ánimo de lucro. Aplicar este tipo impositivo ás comunidades de montes veciñais en man común é unha inxustiza; e no caso dos lumes forestais, esa inxustiza reflíctese, se cabe, aínda máis. Aquelas comunidades de montes veciñais en man común ás que lles arderon os seus montes (e a moitas ardéronlle na súa totalidade), o primeiro que teñen que facer, para iniciar a recuperación dos seus montes queimados, é proceder a sacar a madeira queimada. Por mor da aplicación do inxusto imposto sobre Sociedades, todos os ingresos acadados pola venda de esa madeira queimada terán que ser investidos, ben no propio monte veciñal, ben en obras de carácter social e comunitario, nos próximos tres anos. De non facelo así, as comunidades de montes terán que tributar á Facenda o 25% dos ingresos acadados.

¿Que ven a significar isto? Pois que os ingresos acadados invístense mesmo aínda que sexa malgastándoos, e a partir do terceiro ano, as comunidades de montes veciñais non disporán xa de ingresos. Non poderán desenvolver unha planificación

A loita contra os lumes forestais na súa faceta de extinción, debe ser unha competencia exclusiva da Administración Autonómica, con dispositivos estruturados dende as comarcas

dos seus montes que signifique a súa posta en valor. Vén a provocar o abandono dos montes veciñais en man común e, polo tanto, que dentro de varios anos, volvan a ser pasto das lapas. Non pode existir monte veciñal en man común valorizado se detrás non hai comunidade veciñal activa.

7.3. A LOITA CONTRA OS LUMES FORESTAIS

Na loita contra os lumes forestais hai que distinguir tres facetas: as medidas preventivas, a extinción dos lumes forestais, e a investigación e denuncia de quen causa os lumes.

As medidas preventivas son a faceta fundamental da loita contra os lumes forestais. Mais as medidas preventivas non deben entenderse só por ter os montes limpos, os puntos de auga prestos e as pistas forestais arranxadas. Medidas preventivas son, sobre todo, a análise das causas que provocan ou poden provocar os lumes forestais, e á continuación, a adopción de alternativas para a súa eliminación. Alternativas que, seguindo a división das causas que fixemos máis arriba, terán que ser: estruturais, político-lexislativas, de eliminación de interese encontrados e silvoculturais. Para a posta en marcha destas alternativas compre escoitar a opinión de todos os sectores relacionados co monte veciñal en man común.

A loita contra os lumes forestais na súa faceta de extinción debe ser unha competencia exclusiva da Administración Autonómica. Os dispositivos desta loita deben estruturarse dende as comarcas, deben estar dotados de maquinaria e deben contar para o seu deseño e para a contratación do persoal, coas comunidades de montes. As razóns polas que a extinción dos lumes debe ser competencia exclusiva da Administración Autonómica son as seguintes:

a) Porque a loita contra os lumes forestais é tamén unha loita pola defensa do medio ambiente e porque os montes veciñais en man común cumpren unha función social e medioambiental da que se beneficia toda a sociedade; xa que logo, esta ten que participar na loita contra os lumes.

b) Porque a loita contra os lumes forestais hai que facela con persoal cualificado e con medios técnicos adecuados.

Débense suprimir as axudas as comunidades de montes e aos concellos para a loita contra o lume e, pola contra, promover equipos de traballo durante todo o ano

c) Porque só deste xeito se irá eliminando a florecente industria do lume; industria criada á beira do combate contra os lumes forestais e que naceu de subcontratar empresas privadas para o combate dos lumes forestais. E xa se sabe que unha das máximas empresariais é "a máis volume de traballo, máis negocio". Non se pode loitar contra o lume forestal desde a óptica do negocio. Hai que loitar contra os lumes forestais mediante a óptica dun servizo social.

Polo tanto, para que esta loita contra os lumes forestais, na súa faceta de extinción sexa máis eficaz, deberíanse suprimir as axudas ás comunidades de montes e aos concellos para a formación de equipos para a loita contra o lume. Pola contra, débese camiñar a asinar convenios de colaboración coas comunidades de montes e coas mancomunidades de montes co fin de que estas teñan equipos de traballo durante todo o ano, non só en traballos de prevención dos lumes, senón tamén en traballos de posta en valor dos seus montes. Nos meses de verán, estes equipos poríanse a disposición dos equipos da Consellaría de Medio Rural, para que sirvan de apoio á loita contra o lume na súa faceta de extinción.

A faceta de investigación dos culpábeis dos lumes forestais e da súa posta a disposición da xustiza, tamén debe ser unha competencia da Administración Galega, dotando as Brigadas de Investigación de Incendios de mellores medios e endurecendo as penas para os incendiarios convictos e confesos.

7.4. TEÑEN SOLUCION OS LUMES FORESTAIS?

Teñen unha solución difícil e a medio e curto prazo, pero teñen solución. Mais para iso teñen que mudar certas cuestións.

A loita contra os lumes forestais hai que enmarcala na definición de cal debe ser o futuro do monte veciñal en man común. Ao noso entender, ese futuro pasa por camiñar de contado cara a un monte multifuncional e diversificado, axustado en primeiro lugar ás demandas dos veciños e veciñas comuneiros e en segundo lugar axustado ás demandas da sociedade no seu conxunto. Para acadar este monte multifuncional cómpre establecer unha nova relación de desenvolvemento de todos os usos do monte veciñal, que pasa polo desenvolvemento do mundo rural (e tamén local). É dicir, o desenvolvemento do monte veciñal en man común ten que estar relacionado co que uns denominan a economía local, e outros, a economía social. En todo caso, economía asentada no medio e que conta coa poboación para o deseño dos seus proxectos.

Esta nova relación entre o desenvolvemento do monte veciñal en man común e o desenvolvemento do medio rural, aínda que buscando a compatibilidade e a integración de todos os seus usos, terá que basearse nalgún ou nalgúns usos concretos do monte; chámese uso agrogandeiro, forestal, aproveitamento da biomasa, posta en valor do seu patrimonio natural e histórico, etc. A multifuncionalidade e diversidade do monte veciñal ten que facerse dende a óptica da sustentabilidade, na dobre vertente de sustentabilidade física (non esquilmar os recursos do monte, boas prácticas forestais...), e de sustentabilidade humana (xeración de emprego e fixación de poboación na zona de influencia do monte).

Certamente, con este deseño de futuro do monte veciñal, non se está a inventar nada. Estanse a propor novas fórmulas en vellos sistemas. Estase a propor que onde era onte comunidade rural labrega, sexa hoxe comunidade veciñal. Estase a propor que o que onte era relación do monte co complexo agrogandeiro, sexa hoxe relación do desenvolvemento do monte co desenvolvemento do medio rural (e tamén local) no seu

conxunto. Ao igual que no escenario antigo, no novo escenario deben manterse dúas constantes: relación monte-veciñanza e relación monte-medio de vida.

Mais para acadar este obxectivo, precísanse dúas cuestións:

a) Unha nova política de montes radicalmente distinta a que se levou adiante até o de agora.

b) Un cambio de actitude dos veciños e veciñas comuneiros.

7.5. UNHA NOVA POLÍTICAS DE MONTES

Unha nova política de montes que defina a propiedade veciñal como unha propiedade máis e distinta das outras dúas propiedades como son a privada e a pública; e que defina como aproveitamentos do monte todos aqueles que se dan no propio monte, co fin de que os principais beneficiados do desenvolvemento e uso destes recursos do monte sexan os veciños e veciñas comuneiros.

Unha nova política de montes que consensuada con todos os sectores relacionados co monte, se faga a través dunha ordenación de usos das terras. Unha ordenación na que se indique que zonas poden ser forestadas e que zonas non se poden forestar; que nas zonas que se poidan forestar sinale as especies que se poidan plantar; que defina que zonas teñen que ser forestadas baixo o sistema silvopastoril e que apoie aqueles proxectos das comunidades de montes veciñais en man común que non sexan só forestalistas.

Unha nova política de montes desenvolva a través de planos agro-gandeiro-forestais que permita o desenvolvemento de todos os usos do monte veciñal e que contemple os produtos do monte (carne, mel, adubos, cogomelos...) como produtos de calidade.

Unha nova política de montes que reoriente os contidos dos programas europeos de desenvolvemento rural, co fin de que, ademais de adaptarse á agricultura, se adapte ás necesidades e aos grados de organización das comunidades de montes. Non se pode concibir que nos programas europeos de desenvolvemento rural, se concedan axudas as comunidades de montes para dotación informática e non se concedan para planos de ordenación, compra de maquinaria ou construcións de galpóns para gardar esta maquinaria.

Mais sería un grave error que nesta nova relación monte-desenvolvemento do mundo rural,

O desenvolvemento do monte veciñal en man común ten que estar relacionado co que uns denominan economía local, e outros economía social

por onde pasa o futuro do monte veciñal e xa que logo a loita eficaz contra os lumes forestais, se considere ao monte veciñal como a peza con maiúsculas deste desenvolvemento. O monte veciñal en man común ten que ser unha das pezas para o desenvolvemento do mundo rural, mais non pode ser a única. Para que o monte veciñal xere emprego e fixe poboación no medio rural, ademais do desenvolvemento sustentábel de todos os seus usos, precisa que vaia acompañado dunha política de infraestruturas e de servizos que faga atractiva a vida no medio rural. Cómpre dignificar aos traballadores e traballadoras do monte, cómpre que haxa unha política educativa que teña en conta o ensino do monte veciñal en man común en todo o currículo escolar, e cómpre promover a complicidade dos habitantes do medio urbano como consumidores dos produtos do medio rural.

7.6. UN CAMBIO DE ACTITUDE DAS VECIÑAS E VECIÑOS COMUNEIROS

Para acadar este monte veciñal con futuro, e xa que logo eficaz para a loita contra os lumes forestais, É preciso tamén un cambio de actitude dos veciños e veciñas comuneiros. Os veciños e veciñas comuneiros temos que sentirnos orgullosos de ter tal condición. Só sentíndonos orgullosos de ser titulares de estas terras de grande valor social, económico, cultural e medioambiental, podemos pólas en valor. Nas nosas asembleas xerais, temos que buscar o vencello que faga interesante a existencia do monte veciñal en man común. Este vencello non se pode ditar por lei, ten que decidilo cada comunidade de montes. Os montes veciñais en man común non son empresas privadas, son entidades diferentes, coa xestión e o poder de decisión nas mans dos veciños e veciñas comuneiros.

Non cabe dúbida que isto supón problemas na xestión das comunidades de montes, pero máis risco se corre se definitivamente os veciños e veciñas comuneiros lle viramos as costas ao monte veciñal en man común e, en aras dunha suposta máis eficaz xestión, se sacrificase a responsabilidade da comunidade veciñal cos seus montes. Porque neste caso, estaríamos a falar mesmo da desaparición desta forma de propiedade e do estrangulamento dun desenvolvemento rural endógeno.

De todo isto, e para que os veciños e veciñas comuneiros nos responsabilicemos dos nosos montes, a aplicación da política de montes debe ser flexíbel. Debe ter presentes as características das comunidades de montes e o seu grado de organización. É dicir, que mentres que para algunhas comunidades de montes pode ser positivo a subvención para a retirada da biomasa forestal, para outras son máis positivas as axudas para a produción de abonos e compost a partir da biomasa forestal. Ou que mentres que para algunhas comunidades de montes poden ser positivas as axudas para o fomento da silvicultura, para outras serán máis positivas as axudas para cursos de formación.

Entendemos que este é o camiño para unha loita eficaz contra os lumes forestais. É un camiño longo, non sempre en liña recta. Pero é o camiño que no final do seu traxecto pode significar que os lumes nos nosos montes deixen de ser a catástrofe que hoxe son.

Estamos a propor que o que onte era relación do monte co complexo agrogandeiro, sexa hoxe relación do monte co desenvolvemento do monte co desenvolvemento do medio rural

